

Уроки узагальнення. Історія України 8 клас

Автор: Скакун Валентина Дмитрівна

□ Уроки узагальнення. Історія України 8 клас.

□

□

Рекомендовано науково – методичною радою комунального закладу

«Загальноосвітня школа I – III ступенів – гімназія № 30 ім. Тараса Шевченка Вінницької міської ради» . Протокол № 2 від 24. 10. 2016 р.

Автор:

Скакун Валентина Дмитрівна, учитель історії комунального закладу

«Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа I-III ступенів -гімназія № 30 ім. Тараса Шевченка Вінницької міської ради », спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель

Рецензент:

Сичова Валентина Олексіївна, голова методичного об'єднання вчителів суспільних дисциплін м. Вінниці, учитель історії комунального закладу «Навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа I-III ступенів – гімназія № 30 ім. Тараса Шевченка Вінницької міської ради», спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист.

Уроки узагальнення. Історія України 8 клас / Скакун В. Д.: методичний посібник. - Вінниця: ММК, 2016. - 55 с.

У посібнику представлені всі уроки узагальнення з курсу « Історія України»

(8 клас), за програмою нового Держстандарту (2011). Вони розроблені із застосуванням сучасних інноваційних технологій, новітніх форм і методів роботи, як спеціальних процедур з метою виявлення та оцінювання рівня предметної компетентності учня з урахуванням навчальної програми.

Розрахований на вчителів, методистів, студентів - практикантів історичного факультету.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ТЕМА 1. Українські землі в XVI столітті	4
ТЕМА 2. Українські землі наприкінці XVI - у першій половині XVII ст.	14
ТЕМА 3. Національно - визвольна війна українського народу середини XVII ст.	24
ТЕМА 4. Українські землі наприкінці 50 - х рр. XVII - на початку XVIII ст.	35
ТЕМА 5. Українські землі у 20 - 90 -х рр. XVIII ст.	44
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА	54

Методичний посібник, укладено відповідно до нової навчальної програми Держстандарту (2011) з урахуванням вимог щодо формування таких предметних компетентностей: інформаційної, логічної, мовленнєвої, аксіологічної, просторової, хронологічної.

Конспективний виклад уроків узагальнення дає змогу учителю обирати необхідні для вивчення факти, історичні події, процеси, діяльність історичних осіб.

Пропоновані завдання є важливим компонентом опанування учнями навчального матеріалу тем, викладених у шкільній програмі з історії, метою якого є встановлення й оцінювання вчителем рівнів розуміння і первинного засвоєння учнями як окремих елементів, подій, явищ, дат, фактів, встановлення зав'язків між ними, так і всієї теми загалом.

Посібник розрахований на системне використання протягом року, що дозволяє запобігти уривчастості та роздробленості знань, налаштовує на активну роботу на уроці. При цьому встановлюється стійкий зв'язок між процесом набуття знань та його оцінюванням, що у свою чергу, є мотивацією інтересу до предмета. Запропоновані тестові завдання позитивно впливають на організованість, цілеспрямованість та самостійність учнів під час роботи.

Вчителю посібник допоможе об'єктивно оцінити рівень сформованості предметних компетентностей учнів, діагностувати та скорегувати їхню подальшу навчальну діяльність.

Запропоновані різноманітні завдання, запитання та тести, історичні документи допомагають учням опанувати базовий рівень знань з історії України, сформувані вміння логічно мислити, узагальнювати та аналізувати вивчений матеріал, виділяти головне та другорядне, робити висновки.

Посібник стане в нагоді вчителям для підготовки та проведення уроків узагальнення з історії України.

ТЕМА 1. Українські землі в XVI столітті.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Учні повинні вміти:

- **показувати на карті** територіальний розподіл українських земель на початок XVI ст.; зміни, що відбулися на українських землях унаслідок Люблінської унії; перші Січі; райони козацьких повстань 1590 – х років;
- **характеризувати** особливості соціально – економічного, політичного та релігійного життя на українських землях; зміст Люблінської унії; діяльність православних братств; розвиток книговидання та шкільництва; повсякденне життя українців; історико – культурні пам'ятки;
- **визначати** причини й наслідки Люблінської унії; виникнення козацтва і січей; вплив реформаційних і контрреформаційних рухів в Україні; історичне значення Пересопницького Євангелія;
- **висловлювати судження** щодо діяльності Василя – Костянтина Острозького, Дмитра Вишневецького, Івана Федорова, Криштофа Косинського та Северина Наливайка ;
- **називати дати** Люблінської унії, утворення першої Запорозької Січі, виходу друком перших книжок, заснування Острозької академії;
- **пояснювати, застосовувати терміни і поняття:** «фільварок», «шляхта», «магдебурзьке право», «магнат», «козак», «унія», «Запорозька Січ», «кіш», «козацька старшина», «кошовий отаман», «козацька рада», «козацькі клейноди», «реєстрове козацтво», «низове козацтво», «курінь», «покозачення», «козацькі війни», «церковні братства», «слов'яно – греко – латинська школа», «колегія», «академія», «вертеп», «гравюра».

Варіант А

Мета уроку: систематизувати і узагальнити матеріал розділу I «Українські землі в XVI столітті»; визначити рівень засвоєння учнями знань з теми; закріпити просторові, хронологічні, мовленнєві, інформаційні, компетентності учнів; на прикладах життя та героїчної боротьби видатних історичних осіб,

виховувати в учнів патріотичні почуття, повагу до історичного минулого українського народу.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок.

Форми і методи роботи на уроці: фронтальна бесіда, дидактичні історичні ігри, історичний диктант, прийоми критичного мислення, робота з картою.

Хід уроку

I Організація навчальної діяльності.

Учитель ознайомлює учнів з формою та умовами проведення уроку узагальнення.

II Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку.

III Узагальнення та перевірка та оцінювання знань, умінь і навичок учнів.

3.1. Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, аксіологічної компетентностей.

3.1.1. Учитель пропонує учням, використовуючи метод «Прес»:

- 1) назвати подію в історії України XVI ст., яка, на їх думку, була вагомим, значущим в житті тогочасного українського суспільства;
- 2) обрати із переліку (Василь – Костянтин Острозький, Дмитро Вишневецький, Іван Федоров, Криштоф Косинський, Северин Наливайко) історичного діяча, життя і діяльність якого найбільше вразили? Пояснити свій вибір.

3.1.2. Історичний диктант.

1. Великі групи людей, що мають закріплені законом права та обов'язки, відрізняються своїм місцем у суспільстві (*Соціальні стани*)
2. Пільга, право, надане окремим особам, групам людей, станам (*Привілей*)
3. Міжстановий соціальний прошарок (*Козацтво*)
4. Федеративна держава, яка виникла в результаті укладення Люблінської унії (*Річ Посполита*)
5. Слово «козак» означає (*вільна, озброєна людина*)

6. Перша письмова згадка про українське козацтво (1489р.)
7. Малозаселений район на Півдні України, необхідні осілим населенням степи, які не належали жодній державі (*Дике поле*)
8. Ватажки козацьких повстань кінця XVI ст. (*К. Косинський, С. Наливайко*)
9. Релігійні та культурно – просвітницькі товариства, що створювалися православними міщанами при церковних парафіях України в XVI – XVII ст. (*Церковні братства*)
10. Вид мистецтва, твори якого поєднують практичні та естетичні якості (*Декоративно – ужиткове мистецтво*)

3.1.3. Дидактичні історичні ігри

Гра «Правда - неправда»

Учитель формує групи (пари) з учнів, які готують по два запитання для іншої групи, які б починалися зі слів **«Чи правда, що...»** з теми «Українські землі в XVI столітті».

Головною умовою гри є те, що одне із запитань передбачає позитивну відповідь: «правда», а інше – заперечну «неправда». Наприклад: «Чи правда, що свідчення про козацьку військову майстерність залишив французький інженер?» (*Так. Цінним джерелом козацької історії є записи найманця польського короля французького інженера Гійома Левассера де Боплана*).

«Чи правда, що козаки мали підводний флот»? (*Ні, але козаки вміли тривалий час перебувати під водою, тримаючи в роті порожнисту очеретину так, щоб її кінець здіймався над водою*). Команди по чергово обмінюються запитаннями.

Запитання і відповіді оцінюються 1 - 2 балами.

3.2.Узагальнення і перевірка рівня сформованості просторової компетентності. Робота з історичною картою.

- Показати на карті: кордони Речі Посполитої, її сусідні держави;українські землі, які після Люблінської унії увійшли до складу Речі Посполитої.
- Назвати та показати на карті воєводства, до складу яких входили українські землі та їх центри.
- Показати на карті: Дике поле, Запорожжя, Дніпровський Низ, місце заснування першої Січі.

- Які райони українських земель охопили козацькі повстання кінця XVI ст.?

IV Підсумок уроку

Запропонувати учням зробити самооцінку власних навчальних досягнень за планом « Мені найкраще вдається... (працювати над історичним портретом діяча, картою)» , « Я потребую удосконалення знань з... (хронології перебігу подій, таких питань теми).

V Домашнє завдання

Повторити з § 1 підручника питання «Привілейовані стани. Напівпривілейовані й непривілейовані верстви населення». Заповнити порівняльну таблицю «Становий поділ українського суспільства на початку XVI ст.» за такими критеріями: назва стану, характеристика стану, правове становище.

Варіант Б

Форми і методи роботи на уроці: тестові варіанти завдань для оцінювання та узагальнення знань учнів, дидактична гра, завдання на визначення істинності чи хибності твердження.

І, II - етапи попереднього уроку збережені в усіх варіантах Б. (примітка автора)

Варіант Б - 1.

III Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, аксіологічної компетентностей.

1.1.ТЕСТИ

1. Привілейованою верствою українського суспільства в XVI ст. були:

- а) духовенство, козаки; б) селяни, духовенство;
- в) князі, шляхта, вище духовенство; г) міщани, духовенство.

2. Угода про об'єднання Польського королівства та Великого

князівства Литовського в одну державу – Річ Посполиту :

- а) Кревська унія; б) Городельська унія;
- в) Люблінська унія; г) Берестейська унія.

3. Релігійний рух у Європі в XVI ст., спрямований на оновлення католицької

церкви:

- а) революція;
- б) унія;
- в) реформація;
- г) контрреформація.

4. Військове та адміністративне керівництво

Запорозької Січі:

- а) кіш;
- б) клейноди;
- в) старшина;
- г) курінь.

5. Козацько - селянське повстання на чолі з С. Наливайком відбулося:

- а) 1592 - 1597рр.;
- б) 1595 - 1597рр.;
- в) 1594 - 1596рр.;
- г) 1597 - 1599рр.

6. Перша вища школи в Україні:

- а) Києво - Могилянський колегіум;
- б) Острозька слов'яно- греко-латинська школа;
- в) Львівський університет;
- г) Харківський університет.

7. Спілки православних українців - міщан при церквах у містах :

- а) сейм;
- б) братства;
- в) протекторат;
- г) колегіум.

8. Видатний культурно - освітній діяч, який із 1559р.

був київським воєводою та володарем українського прикордоння, а наприкінці XVI ст. став найбільшим після короля землевласником Речі Посполитої:

- а) К.- В. Острозький;
- б) Д. Вишневецький;
- в) С. Баторій;
- г) К. Збараський.

9. Установіть хронологічну послідовність подій:

- а) Утворення Речі Посполитої;
- б) заснування першої Січі;
- в) Берестейська унія;
- г) Другий Литовський статут.

10. Частина українського козацтва, яку влада Речі Посполитої взяла на

військову службу і внесла до спеціальних списків, мала назву:

- а) низове козацтво;
- б) запорозьке козацтво;
- в) реєстрове козацтво;
- г) курінне козацтво.

11. Наслідками Берестейської унії було:

- а) виникнення гострого протистояння в українському суспільстві на релігійному ґрунті;
- б) закриття братств;
- в) посилення процесу культурного і політичного згуртування українського народу;
- г) ліквідація православної церкви.

12. Позначте, про кого І. Репін писав: «Ніхто на всім світі не відчував так

волі, рівності й братства»

- а) князів;
- б) шляхтичів;
- в) козаків;
- г) міщан.

Відповіді: 1 - в; 2 - в; 3 - в; 4 - г; 5 - в; 6 - б; 7 - б; 8 - а;

9 - б, г, а, в; 10 - в; 11 - а, в; 12 - в.

IVУзагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої компетентності.

Дидактична гра « Історична скарбниця »

(проводиться усно, використовується для учнів всього класу, як зміна видів діяльності – письмової до усної форми роботи)

За бажанням учні по черзі дістають із скриньки аркуші паперу з написаними на них поняттями, зачитують і одразу ж їх пояснюють : «соціальні», «фільварок», «магдебурзьке право», «козак», «Дике Поле», «Великий Луг», «показачення», «реєстр», «церковні братства», «ставропігія», «гаптування», «Декоративно - ужиткове мистецтво».

VУзагальнення та перевірка сформованості інформаційної компетентності.

Завдання на визначення істинності чи хибності твердження.

Знайти помилки, підкреслити і виправити:

- 1) Міста, що мали магдебурзьке право , управлялися радою.
- 2) Хортицьку січ Дмитро Вишневецький заклав на о.Томаківка.
- 3) Наслідком поширення Реформації стала поява Острозької Біблії.
- 4) Перший шкільний підручник Львівського братства « Апостол».
- 5) Кріпосне право запроваджено III Литовським статутом (1566 року).

VI Підсумок уроку.

Варіант Б - 2

III Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, аксіологічної компетентностей.

1.1.ТЕСТИ

1. Напівпривілейована верства українського суспільства в XVI ст. :
  - а) міщанство;
  - б) селяни, козаки;
  - в) князі, вище духівництво;
  - г) реєстрові козаки, князі
2. Люблінська унія була укладена між:
  - а) Україною та Швецією;
  - б) Швецією та Москвою;
  - в) Московською державою та Польщею;
  - г) Польським королівством та Великим князівством Литовським.
3. Бойовий прапор, під яким запорозькі козаки здавна ходили в походи, воювали проти шляхетських військ під час визвольних повстань:
  - а) пірнач;
  - б) каламар;
  - в) бунчук;
  - г) корогва.
4. Спеціальні військові атрибути українського козацтва, які використовувалися в XVI – XVII ст., називалися:

а) ясир; б) бранці; в) клейноди; г) ярлик

5. Козацько – селянське повстання під проводом К. Косинського відбулося:

- а) 1591 – 1593рр.; б) 1594 – 1597рр.;
в) 1593 – 1596рр.; г) 1595 – 1598рр.

6. Рік видання Острозької Біблії:

- а) 1578р.; б) 1585р.; в) 1581р.; г) 1595р.

7. Автор поеми «Роксоланія», написаної в жанрі новолатинської поезії:

- а) С. Зизаній; б) С. Кленович;
в) І. Вишенський; г) І. Борецький.

8. Назвіть першу споруду з ансамблю Успенської церкви у Львові, збудовану в 1564 – 1578рр.:

- а) вежа Корнятка; б) Чорна кам'яниця;
в) Успенська церква; г) каплиця Трьох Святителів.

9. Установіть хронологічну послідовність подій:

- а) утворення греко – католицької церкви;
б) Третій Литовський статут;
в) Люблінська унія;
г) затвердження статуту Львівського церковного братства.

10. Що означало «показачення»:

- а) процедура прийняття кошовим отаманом новоприбулих на Січ до козацького товариства;
б) формування польським урядом списку-реєстру козаків;
в) форма локального козацького збройного виступу за власні інтереси;
г) перехід селян до козацького стану, як спроба звільнення від панщини.

11. Установіть відповідність між історико – географічними назвами та

їх визначеннями:

а) Дніпровський Низ	1. Заплава Дніпра, що простягається з обох його
б) Великий Луг	боків від острова Хортиця на 100 км,
б) Дике Поле	завширшки від 3 до 25 км
в) Запорожжя	2. Землі в нижній течії Дніпра на південь
	від дніпровських порогів.
	3. Території з обох боків Дніпра, розташовані
	за його порогами
	4. Не обжиті степи південної України.
	5. Райони на узбережжі Чорного моря

12. Вкажіть назву регіону, про який М. Гоголь писав: «Ось це гніздо, звідки вилітають усі ті горді й міцні, як леви, ось звідки розливається воля й козацтво на всю Україну»:

а) Правобережжя; б) Лівобережжя; в) Запорозька Січ; г) Слобожанщина.

Відповіді: 1 - а; 2 - г; 3 - г; 4 - в; 5 - а; 6 - в;

7 - б; 8 - а; 9 - г, в, б, а; 10 - г; 11 - а/2, б/4, в/3, г/1; 12 - в.

IV Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої компетентності.

Див. - Дидактична гра «Скарбниця знань» (варіант Б-1)

V Узагальнення та перевірка сформованості інформаційної компетентності.

Завдання на визначення істинності чи хибності твердження.

Знайти помилки, підкреслити і виправити:

- 1) козацтво належало до привілейованого стану в Речі Посполитій;
- 2) чайки-легкі маневрені польські човни;
- 3) перші православні братства виникли у Києві в 1542, 1544 роках;

4) першу середню школу «шести вільних наук» відкрив у своєму замку

К.-В. Острозький;

5) Повстанці К.Косинського зазнали поразки у 1593 році в урочищі Солониця.

VI Підсумок уроку.

ТЕМА 2. Українські землі наприкінці XVI - у першій половині XVII ст.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Учні повинні вміти:

- **Показувати на карті** Кримське ханство та шляхи набігів кримських татар; напрямки походів козаків на володіння Османської імперії та Московське царство; райони козацьких повстань 1620 – 1630 – х років;
- **Характеризувати** внутрішню і зовнішню політику кримських ханів; військово – політичну організацію козацтва; морські та суходільні походи козаків; традиції, звичаї та побут козаків; історико – культурні пам'ятки доби;
- **Визначати:** причини та наслідки Берестейської унії; козацько – селянських повстань 1620 -1630 – х років;
- **Висловлювати судження** щодо діяльності Іпатія Потія, Герасима та Мелетія Смотрицьких, Івана Вишенського, Петра Могили, Петра Конашевича - Сагайдачного;
- **Називати дати** :утворення греко – католицької церкви; доби «героїчних походів», походу козаків на Москву; Хотинської війни; козацько – селянських повстань; створення Києво – Могилянського колегіуму; видання «Ординації Війська Запорозького»;
- **Пояснювати, застосовувати терміни і поняття:** «Греко – католицька церква», «полемічна література», «героїчні походи».

Варіант А

Мета уроку: систематизувати і узагальнити матеріал з теми «Українські землі наприкінці XVI - у першій половині XVII ст.»; визначити рівень засвоєння знань з теми; закріпити навички роботи з історичною картою, історичними джерелами; виховувати почуття поваги до історії своєї Батьківщини, героїчного минулого українського народу.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок.

Форми і методи роботи на уроці: фронтальна бесіда, дидактичні історичні ігри, диктант, прийоми критичного мислення, робота з картою, метод «Прес».

Хід уроку

I Організаційний момент.

Учитель ознайомлює учнів з формою та умовами проведення уроку узагальнення матеріалу.

II Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку.

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, аксіологічної компетентностей.

3.1.1. Учитель пропонує учням, використовуючи метод «Прес»:

1. Оберіть із переліку подій (Берестейська унія; козацько – селянські повстання 1620 -1630 – х років, козацькі походи проти Османської імперії, церковна полеміка, створення Києво – Могилянського колегіуму; видання «Ординації Війська Запорозького») з історії України першої половини XVII ст. найважливішу на вашу думку. Вибір обґрунтуйте.

2. Назвіть видатних історичних діячів цієї доби. У чому ви вбачаєте їхній внесок в історію України першої половини XVII ст., зокрема, Іпатія Потія, Герасима та Мелетія Смотрицьких, Івана Вишенського, Петра Могили, Петра Конашевича – Сагайдачного?

3.1.2. Історичний диктант.

1. Книгу про необхідність об'єднання двох церков «Про єдність церкви Божої під одним пастирем» у 1577 році видав ... (Петро Скарга)
2. Літературно – публіцистична творчість церковно – релігійного та національно – політичного змісту в Україні XVI – XVII ст. ... (Полемічна література)
3. Великий землевласник, представник аристократичної верхівки суспільства (Магнат)
4. Велике приватне земельне володіння... (Латифундія)
5. Своєрідна державна рада з найвищих осіб Кримського ханства, що вирішувала найважливіші внутрішні та зовнішні питання... (Диван)
6. Привілейована піхота в турецькій армії, що складалася переважно з підданих – християн, які змалку виховувалися для військової служби ... (Яничари)

7. Рух поневолених народів за повалення чужоземного панування, ліквідацію

національного і колоніального гноблення, завоювання національної

незалежності ... (національно – визвольна боротьба)

8. Старовинне укріплення у вигляді бойової споруди (форту) на розі фортечного муру... (бастіон)

9. Коротка сценка переважно гумористично – комедійного характеру, що виконувалася в перервах між актами основної вистави, драми ... (Інтермедія)

10. Мистецтво виразного читання літературних творів, зокрема віршів... (Декламація)

3.1.3. Дидактичні історичні ігри. Гра «Історичний марафон»

Учні називають по черзі терміни, які стосуються даної теми, і пояснюють їх.

Наприклад:

1. Греко - католицька церква — церква, утворена на українських і білоруських землях у результаті Берестейської церковної унії 1569р.
2. Єпархія — адміністративно-територіальна одиниця у православній церкві.
3. Требник — назва богослужбової книги, яка містить тексти молитов.
4. Латифундії — величезні ділянки землі, які становили економічну базу магнатів.
5. Фільварок — багатогалузеве поміщицьке господарство, в якому використовувалася праця селян-кріпаків.
6. Національно-визвольний рух — масовий рух різних станів населення за політичну, соціальну і релігійну свободу всього народу.
7. Вертеп — старовинний український народний ляльковий театр, відомий в Україні із XVII ст.
8. Бароко — стиль у мистецтві, в Україні набирає поширення в XVII ст., має кілька значень: чудернацький, химерний, примхливий, дивний, вибагливий, довільний і т. ін.
9. Мемуари - автобіографічні записки у формі спогадів про події минулого їх свідка або учасника.
10. Епіграма - коротка віршована характеристика предмета, побажання, дотеп тощо.

Цей перелік учні продовжують доти, поки не будуть названі всі основні поняття даної теми, які запам'ятали та можуть прокоментувати діти.

3.2. Узагальнення та перевірка рівня сформованості просторової компетентності. Робота з історичною картою.

1) Показати на карті територію Кримського ханства та шляхи набігів кримських татар. Які території України межували із землями, заселеними татарами?

2) Показати на карті напрямки походів козаків на територію володінь Османської імперії та Московського царства.

3) Визначити на карті райони козацьких повстань 1620 – 1630 – х років. Які райони найчастіше були охоплені повстаннями? Оцініть наслідки цих повстань для подальшого життя людей, незалежно від їх статусу у суспільстві.

IV Підсумок уроку.

1. Якою була роль козацтва в історії українського народу? **Метод незакінченого речення поєднати із вправою « Мікрофон», наприклад:**

- Козаки – були тією силою, яка....
- Козацтво – це ... .
- Україна може сьогодні пишатися тим, що... .

V Домашнє завдання:

1. Якими, на вашу думку, були найважливіші досягнення культури України першої половини XVII ст.?

2. Якими здобутками культури першої половини XVII ст. українці можуть пишатися сьогодні? Свій вибір обґрунтуйте. За власною згодою учні можуть підготувати МП-презентацію.

Варіант Б

Форми і методи роботи на уроці : письмова (тестова) робота у двох варіантах, дидактичні ігри « Хронологічний ланцюг», « Хто є хто » , складання таблиць.

Варіант Б - 1

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, аксіологічної компетентностей.

1. Результатом повстання на чолі з М. Жмайлом було підписання:
  - а) Куруківської угоди;
  - б) Переяславської угоди;
  - в) Хотинської угоди;
  - г) Берестейської угоди.
2. Хотинська війна відбулася:
  - а) Польщею та Туреччиною

- б) Польщею та Україною ;
- в) Кримським ханством і Україною;
- г) Польщею та Великим князівством Литовським.
3. Позначте назву фортеці, збудованої на правому березі Дніпра за проектом військового інженера Г. Л. де Боплана:
- а) Кафа; б) Ізмаїл; в) Кодак; г) Хотин.
4. Позначте прізвисько гетьмана нереєстрового козацтва Т. Федоровича :
- а) Павлюк; б) Байда; в) Трясило; г) Остриця.
5. Кого із українських гетьманів називали «морським» :
- а) Д. Вишневецького ; б) П. Сагайдачного;
- в) Б. Хмельницького; г) І. Мазепу.
6. Установіть відповідність між датами та подіями:
а) козацьке повстання на чолі з П. Бутом;	1. 1621 р.;
б) козацьке повстання на чолі з І. Сулимою;	2. 1630 р.;
в) Хотинська війна ;	3. 1635 р.;
г) «Тарасова ніч»	4. 1637 р.
7. Церковний собор у Києві затвердив перший православний катехізис у :
- а) 1625р.; б) 1634р.; в) 1640р.; г) 1652р.
8. У першій половині XVII ст. в Україні був поширений мандрівний народний музичний театр ляльок :
- а) вертеп; б) аматорський театр;
- в) театр мініатюр; г) драматичний театр.
9. Соціально - політичний рух XVI - XVII ст. , що охопив багато країн Європи та був спрямований проти засилля католицької церкви називався:
- а) контрреформаційним; б) реформаційним;
- в) відродженням; г) єзуїтським.

10. Установіть відповідність між прізвищами митців і назвами їхніх творів:

а) Г. Смотрицький	1. «Тренос»
б) М. Смотрицький	2. «Ключ царства небесного»
в) Й. Борецький	3. «Послання до єпископів»
г) І. Вишенський	4. «Протестація»

11. У XVI – XVII ст. був поширений новий жанр української літератури:

а) літописання;	б) народний епос;
в) художня література;	г) полемічна література

12. Закінчіть речення:

Відомими живописцями першої половини XVII ст. були: .....

Відповіді: 1 – а; 2 – а; 3 – в; 4 – в; 5 – б; 6 – а/4, б/1, в/2, г/ 3; 7 – в; 8 – а;

9 – б; 10 – а/2, б/1, в/4, г/3; 11 – г; 12 – М. Петрахович, Ф. Сенькович

IV Узагальнення та перевірка сформованості хронологічної, інформаційної, логічної компетентностей.

4.1. Дидактична гра « Хронологічний ланцюг «Морські походи гетьмана П. Конашевича - Сагайдачного» (критерії : дата, напрямок та наслідки походу).

Додатковий матеріал

- Напад на порт Варна: козаки захопили 10 турецьких галер із усіма припасами, звільнили полонених і вивезли 180 тис. золотих;
- похід на Кілію: козаки на 30 чайках і відбитих у турків галерах розбили турецьку ескадру;
- похід на Ізмаїл, Кілію, Білгород: на 16 чайках козаки увійшли в гирло Дунаю та спалили ці фортеці;
- походи на Трапезунд та Синоп: козаки двічі перепливали Чорне море й штурмували прибережні фортеці;
- напад на Константинополь;
- похід на Кафу (невільничий ринок у Криму) звільнили багато полонених, знищили 14 тис. турецьких воїнів, потопили турецькі кораблі;

похід на Стамбул на 200 човнах: було спустошено околиці, спалено Варну.

Туреччина оголосила війну Речі Посполитій

а) 1617р.; б) 1618р.; в) 1621р.; г) 1624р.

7. У 1632р. гімназія, заснована П. Могилою, у Печерській лаврі об'єдналася з братською школою в Київський колегіум і згодом дістала назву:

- а) Києво – Печерська школа;   б) Київська братська школа;
в) Київський університет;   г) Києво – Могилянська академія.

8. Як називалися короткі сценки переважно гумористично – комедійного характеру, що виконувалися в перервах між актами основної вистави?

- а) містерія; б) комедія; в) трагедія; г) інтермедія.

9. Установіть відповідність між прізвищами діячів і галузями культури

а) М. Смотрицький;	1. наука;
б) Ф. Сенькович;	2. полемічна література;
в) С. Косов;	3. книговидання;
г) Т. Вербицький ;	4. живопис

10. Установіть хронологічну послідовність подій:

- а) відновлення ієрархії православної церкви;
б) укладання Берестейської церковної унії;
в) козацьке повстання під проводом П. Бута, Я. Острянина, Д. Гуні;
г) повстання Івана Сулими.

11. За заслуги перед Українською православною церквою в 1996р. був визнаний святим (канонізований):

- а) П. Могила; б) Л. Зизаній; в) Й. Борецький; г) М. Смотрицький

12. Закінчіть речення:

Засновником жанру епіграмної поезії, віршованих геральдичних епіграм (гербових віршів), присвят і передмов став ....

Відповіді: 1 - б; 2 - в; 3 - г; 4 - в; 5 - б, в, г, а; 6 - в; 7 - г; 8 - г;

9 - а/2, б/4, в/1, г/3; 10 - б, а, г, в; 11 - а; 12 - Герасим Смотрицький

IV Узагальнення та перевірка сформованості хронологічної, інформаційної, логічної компетентностей.

4.1. Дидактична гра «Хто є хто» : загородники, комірники, беї, Владислав I V, Іпатій Потій, партачі.

V Підсумок уроку.

VI Домашнє завдання.

Складіть кросворд (1 на вибір):

на тему: « Церковне і культурне життя в Україні наприкінці XVI -XVII ст.» або «Культурне життя в Україні наприкінці XVI -XVII ст.»

ТЕМА 3. Національно - визвольна війна українського народу середини

XVII ст.

Держані вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Учні повинні вміти:

- **показувати на карті** полковий устрій держави - Війська Запорозького; кордони Української козацької держави; основні напрямки походів і битви Національно - визвольної війни;
- **характеризувати** перебіг Національно - визвольної війни; соціально - економічне становище українських земель після утворення козацької держави; зміст Зборівського і Білоцерківського договорів, «Березневих статей», Кам'янецької угоди, умови Віленського перемир'я;
- **визначати** причини та наслідки Національно - визвольної війни українського народу; наслідки українсько - московського договору 1654р.; утворення українсько - шведського - трансильванського союзу;
- **пояснювати** особливості здійснення влади гетьмана в козацькій державі; взаємовідносини Війська Запорозького з державами - сусідами;
- **висловлювати судження** щодо діяльності Богдана Хмельницького та його сподвижників в розбудові козацької держави; характер відносин з сусідніми державами;
- **називати дати** основних битв Національно - визвольної війни, укладення Зборівського, Білоцерківського договорів, Березневих статей, Кам'янецької угоди, Віленського перемир'я .
- **пояснювати, застосовувати терміни і поняття:** «Гетьманщина», «гетьман», «генеральна старшина», «генеральна військова та старшинська ради», «універсал», «полк», «сотня».

Варіант А

Мета уроку: узагальнити та систематизувати матеріал з теми «Національно - визвольна війна українського народу середини XVII ст.»;

сприяти формуванню у учнів навиків роботи з картою, хронологічним матеріалом, історичними джерелами; активізувати інтерес до вивчення історії, виховувати почуття поваги до героїчного минулого українського народу.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок.

Форми і методи роботи на уроці: мозковий штурм, метод «Прес», історична хронологічна вікторина, аналіз історичних письмових джерел

Хід уроку

I Організаційний момент

Учитель знайомить учнів з формою та умовами проведення уроку узагальнення

II Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку.

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1. Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, аксіологічної компетентностей.

Завдання 1.

1) Наведіть факти погіршення соціально-економічного становища та національно-релігійних утисків українського населення від польської влади з часу входження українських земель до складу Речі Посполитої. (**Мозковий штурм**)

2) Чому Національно-визвольну війну українського народу історики прирівнюють до Нідерландської революції? (**Метод «Прес»**)

Завдання 2. «Хронологічна вікторина» Для перевірки засвоєння хронологічного матеріалу з теми учням пропонується відповісти на питання:

1. Якого року розпочинається Національно-визвольна війна? (1648)

2. Коли Хмельницький уклав угоду з кримським ханом? (Лютий 1648 р.)

3. Назвіть період, протягом якого тривала облога українським військом фортеці

Збараж? (Червень-серпень 1649 р.)

4. Назвіть місяць і рік укладення Зборівського перемир'я. (Серпень 1649 р.)

5. Назвіть місяць і рік укладення Білоцерківського перемир'я.

(Вересень 1651 р.)

6. Яка битва в ході Національно-визвольної війни сталася у травні 1652 р.?
(*Битва під Батогом*)
7. Назвіть рік, коли почалася російсько-польська війна. (1654 р.)
8. Хто очолював козацькі війська під час воєнних дій на території Білорусії у 1654–1655 рр. (*Іван Золотаренко*)
9. Коли відбулися битви на Жовтих Водах і під Корсунем? (*Травень 1648 р.*)
10. В якому місяці 1648 року Б. Хмельницький урочисто в'їхав до Києва?
(*Грудень*)
11. Коли утворюється Українська козацька держава Гетьманщина? (1648–1649)
12. Якого року командувачами польської армії було призначено М. Потоцького і М. Калиновського? (1650 р.)
13. Яка битва часів Національно-визвольної війни сталася 18–30 червня 1651 р.? (*Битва під Берестечком*)
14. Протягом якого періоду тривала облога Жванця на Поділлі? (*Вересень–грудень 1653 р.*)
15. Коли відбулася битва під Пилявцями? (*Вересень 1648 р.*)

Завдання 3. «Із глибини віків». Робота в групах

Групам учнів на парти роздаються картки з текстом документів. Учні повинні проаналізувати документ, визначити, про яку причину Національно-визвольної війни у ньому йдеться, й коротко схарактеризувати її, вказавши на форми гноблення українців, що спричинило Національно-визвольну війну.

Документ 1. Зі скарги волинської шляхти на сеймі

«Православ'я в Речі Посполитій зазнає таких утисків, яких не терплять і греки в турецькій неволі: забрано у православних церкви, монастирі й кафедр заборонено вільне впровадження відправ, бідні православні вмирають без причастя, не можуть прилюдно відправити похоронів: у Любліні, Сокалі, Белзі та інших містах через відібрання церков православні мусять потайки ховати своїх померлих у підвалах і домах».

Документ 2. Зі скарги Б. Хмельницького до польського короля

«Пани, державці та старости на втіху собі нестерпно кривдять нас і тяжко ображають, позбавляючи не тільки вбогого майна, а й свободи, посягаючи на наші хутори, луки, сіножаті, ниви, зорані поля, ставки, млини, бджоляні десятини... І що тільки комусь із них у нас, козаків, сподобається, силою відбирають, а нас самих, безневинних, обдирають, б'ють, мордують, до в'язниць кидають, на смерть за наші маєтності вбивають...»

Документ 3. Із «Літопису Самійла Величка»

«...Коли переможцям у завойованих землях волю велику дати, то вони мимохідь підданих та завойованих починають озлобляти і їх права з діда-прадіда топтати. І заради цього, коли яка земля, що підлегла королівству (коли терпіти несила), виявить непокору у чомусь, то нужду розглянути нетрібно, хоч вона й заслуговує кари, треба милосердя мати і карою не переборщити, в страху невільницькому не тримати та, довівши до розпачу, дощенту не ламати; бо ж хіба може бути твердою присяга, гвалтом вирвана, хіба той не зрадить, хто вічно під страхом проживає?»

3.2. Узагальнення та перевірка сформованості інформаційної, логічної компетентностей

Дидактична гра « Назви подію »

Учитель зачитує уривки з документів, учні повинні назвати подію Національно-визвольної війни, про яку йдеться та значення цієї події.

1. «Сам патріарх (єрусалимський Паїсій) із тисячею вершників виїжджав до нього (Хмельницького) назустріч із міста... Весь народ, вийшовши з міста, вся чернь вітали його». (*В'їзд Хмельницького до Києва*)
2. «Як почув король, яка буча зчинилася у переляканому таборі, зараз звелів подати йому коня і виїхав з непокритою головою, щоб усі могли бачити його поміж лавами його війська, вигукуючи: «Ось я, король ваш. Не тікайте, діти мої, не кидайте мене!» (*Зборівська битва*)
3. «Коли поляки вистрілили з гармат у напрямку Іслам-Гирея, він зі своїм військом кинувся навтьоки. Хмельницький вночі помчався за Іслам-Гиреєм, щоб умовити його повернутися назад. Але хан став відступати на південь, силою утримуючи при собі Хмельницького». (*Битва під Берестечком*)
4. «Страшенна січа почалася. Трохи не все військо польське загинуло або потопилося у річці... Самого Калиновського було вбито, відтяли йому голову і послали Хмельницькому. Одплатили козаки за Берестечко». (*Битва під Батогом*)
5. «Гетьман із старшиною домагався, щоб послали московські присягали за царя, що він вольності й порядки України порушати не буде й ворогам її не оддасть

на поталу». (Переяславська рада)

IV Підсумок уроку .

V Домашнє завдання.

Виконайте завдання за історичною картою.

Складіть карто - схему, на якій відобразить схематично:

- українські землі, що входили до складу Української козацької держави, її столицю за Зборівським і Білоцерківським договорами;
- напрямки воєнних походів української армії;
- місця найважливіших битв на різних етапах війни.

Варіант Б

Варіант Б - 1

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1.Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, просторові, аксіологічної компетентностей

ТЕСТИ

1. Національно - визвольна війна українського народу під проводом

Б. Хмельницького тривала:

а) 1648 - 1649рр.;   б) 1648 - 1653рр.;

в) 1648 - 11655рр.;   г) 1648 - 1657рр.

2. Із яким кримським ханом у березні 1648 р. Б. Хмельницький уклав договір

про воєнно - політичний союз?

а) Давлет - Гірей;   б) Іслам - Гірей III;

в) Гаджі - Гірей;   г) Шагін - Гірей

3. Після перемоги під Жовтими Водами військо Б. Хмельницького

вирушило до міста:

а) Кам'янець;   б) Брацлав;   в) Корсунь;   г) Чернігів.

4. Білоцерківський мирний договір був укладений між :
- а) Московією та Кримським ханством;
  - б) Україною та Османською імперією;
  - в) Польщею та Швецією;
  - г) Україною та Річчю Посполитою.
5. Коли відбулася битва під Пилявцями?
- а) 5 - 6 травня 1648р.;   б) 11 - 13 вересня 1648р.;
  - в) 16 травня 1648р.;   г) 5 - 6 вересня 1649р.
6. Установіть хронологічну послідовність подій:
- а) укладення Білоцерківського договору;
  - б) Охматівська битва;
  - в) підписання Зборівського договору;
  - г) обрання Б. Хмельницького гетьманом Війська Запорозького
7. Вкажіть назву найвищого законодавчо - розпорядчого органу, що розв'язував найважливіші питання Української козацької держави.
- а) Сейм;   б) Сенат;   в) Козацька рада;   г) Генеральна рада.
8. Позначте рік підписання «Березневих статей»
- а) 1648р.;   б) 1651р.;   в) 1653р.;   г) 1654р.
9. Формальний захист сильною державою слабкої це :
- а) колонізація;   б) метрополія;   в) протекторат;   г) ополячення
10. На гербі козацької держави був зображений:
- а) козак на коні;   б) козацький човен «Чайка»;
  - в) козак із рушницею;   г) тризуб
11. Б. Хмельницьким було зроблено спробу карбувати власну монету Української козацької держави, яка мала назву:

а) срібник; б) злотник; в) чех; г) гривня

12. Про кого історик В. Смолій писав: «... був першим і, на жаль, останнім в історії України доби феодалізму політиком, який зумів не лише очолити боротьбу за національну незалежність, а й за допомогою гнучкої соціально – економічної політики об'єднати для досягнення цієї мети зусилля різних класів, станів, груп українського суспільства»

а) І. Скоропадський; б) Б. Хмельницький; в) І. Мазепа; г) П. Орлик

Відповіді: 1 - г; 2 - б; 3 - в; 4 - г; 5 - б; 6 - г, в, б, а;

7 - г; 8 - г; 9 - в; 10 - в; 11 - в; 12 - б;

Дидактична гра «Історичні перегони» Для перевірки засвоєння учнями понять і термінів з даної теми учням пропонується, по черзі називати терміни та пояснювати їх.

Національно – визвольна війна – війна народу проти іноземного панування за створення незалежної держави.

Гетьманщина – назва значної території України на лівому й правому берегах Дніпра, на яку з середини XVII ст. до 1764р. поширювалася влада гетьманського уряду.

Березневі статті – договір між українською козацькою старшиною і російським царським урядом.

Козацька старшина – адміністративне і військове керівництво козацького війська; поділялося на полкову й сотенну; склад: суддя, писар, обозний, два осавули, перначий, бунчужний, хорунжий, булавний.

Універсал – урочисте звернення влади до народу.

Полк – найбільша адміністративно – територіальна та військова одиниця Гетьманщини.

Сотня – адміністративно – територіальна та військова одиниця Гетьманщини, менша за полк.

Дидактична гра « Назви подію »

Учитель зачитує уривки з документів, учні повинні назвати подію Національно-визвольної війни, про яку йдеться, значення цієї події.

1. «Сам Хмельницький з Тугай-беєм і з усім кінним військом перетнув в іншому місці річку... й міцно вдарив на поляків, які виїхали проти нього зі своїх окопів. Поляки не встояли проти нього й години і, лігши на кілька тисяч трупів, з великим тріском і жахом ледве вскочили на свої окопи в обоз». (*Битва на Жовтих Водах*)

2. «Частина польського обозу із твані ледве-ледве вибралася. І... подерлася на круту гору, однак ніяк не могла на неї зібратися. Друга частина загрузла в болоті і закрила шлях іншим. Третя частина починала вже гинути». (*Битва під Корсунем*)

3. Вони тікали без пам'яті, як хто міг і куди міг, кинувши всі свої великі обози з численними пребагатими статками і скарбами, залишивши їх на користь і в нагороду Хмельницькому». (*Битва під Пилявцями*)

4. «Два тижні простояв тут Хмельницький. Поляки спалили передмістя і засіли в місті. Козаки приступали то з того, то з другого боку. ...Пожежа розкинулася геть по місту. Тоді вже виставили поляки білу корогву і згодилися піддатися, послали послів до Хмельницького». (*Облога Львова*)

IV Підсумок уроку

Варіант Б - 2

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1. Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, просторової, аксіологічної компетентностей

ТЕСТИ

1. Яка подія вважається датою початку Національно - визвольної війни?
  - а) втеча Б. Хмельницького із в'язниці в Чигирині;
  - б) зруйнування Д. Чаплинським родинного хутора Б. Хмельницького;
  - в) оволодіння Б. Хмельницьким без бою Запорозькою Січчю;
  - г) обрання Б. Хмельницького гетьманом Війська Запорозького;
2. На початку весни 1648 р. в Бахчисараї українськими послами була укладена угода про військову допомогу у війні проти Речі Посполитої з кримським ханом:

а) Батием;

б) Ісламом - Гііреєм II;

в) Девлетом – Гіреєм;

г) Ісламом – Гіреєм III

3. Наприкінці грудня 1648р. Б. Хмельницький на чолі війська вступив до міста:

а) Батурина; б) Львова; в) Чигирин; г) Києва

4. Яка кількість козацького реєстру встановлювалася за Зборівським договором?

а) 20 тис. осіб; б) 40 тис. осіб ; в) 60 тис. осіб ; г) 70 тис. осіб

5. Територію яких колишніх воєводств охоплювала Українська Гетьманська держава за Зборівським договором?

а) Руське, Київське, Волинське воєводства

б) Київське, Подільське, Брацлавське воєводства

в) Волинське, Чернігівське, Подільське воєводства

г) Брацлавське, Київське, Чернігівське воєводства

6. Установіть хронологічну послідовність подій:

а) укладання Віленського перемир'я ;

б) битва під Охматовом ;

в) загибель Т. Хмельницького під Сучавою;

г) облога Жванця.

7. Кому належала вища військова адміністративна й судова влада в Українській козацькій державі:

а) гетьману; б) сотнику; в)кошовому отаману; г) курінному

8. Якого кольору був прапор козацької держави – Гетьманщини:

а) жовтого; б) малинового; в) червоного; г) зеленого?

9. Назвіть правителя Молдавії, за якого між Україною і Молдавією були укладені союзницькі відносини, підкріплені династичним шлюбом між його

донькою Розандою і Т. Хмельницьким;

- а) Сигізмунд II Август;   б) Стефан Баторій ;
- в) В. Лупул ;   г) Ян Казимир.

10. Позначте подію, що відбулася 8 січня 1654 р.

- а) Андрусівське перемир'я;   б) Переяславська рада;
- в) знищення Батурина ;   г) Чорна рада.

11. Віленське перемир'я було підписане між:

- а) Швецією та Україною;
- б) Туреччиною та Кримським ханством;
- в) Москвою та Річчю Посполитою;
- г) Молдавією та Україною.

12. Про кого М. Костомаров сказав: « Він... завдав аристократичному устрою Польщі такого удару, після якого цей устрій вже не міг триматися у моральній силі».

- а) І. Сірко;   б) І. Богун;   в) Б. Хмельницький;   г) І. Мазепа

Відповіді: 1 - г ; 2 - г; 3 - г; 4 - б ; 5 - г ; 6 - г, в, б, а ;

7 - а ; 8 - б ; 9 - в; 10 - б ; 11 - в ; 12 - в;

Дидактичні ігри «Історичні перегони», « Назви подію »

(Варіант Б - 1)

IV Підсумок уроку

ТЕМА 4. Українські землі наприкінці 50 - х рр. XVII - на початку XVIII ст.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Учні повинні вміти:

- **показувати на карті** території Лівобережної і Правобережної Гетьманщини, Запорозької Січі, Слобідської України; події україно - московської війни; межу поділу України за Андрусівським перемир'ям, Бахчисарайським договором, «Вічним миром»; Чигиринські походи; події Північної війни на українських землях; територію поширення повстання Семена Палія;
- **характеризувати зміст** політики Росії щодо українських земель; адміністративно - територіальний устрій, господарське та повсякденне життя запорозьких земель; внесок Києво - Могилянської академії в розвиток освіти і науки; історико - культурні пам'ятки доби; основні положення Конституції Пилипа Орлика;
- **визначати** причини і наслідки періоду «Руїни»; військово - політичного виступу Івана Мазепи;
- **висловлювати судження** щодо діяльності гетьманів Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Павла Тетері, Івана Брюховецького, Петра

Дорошенка, Дем'яна Многогрішного, Івана Самойловича, Івана Мазепи, Пилипа Орлика; кошових отаманів Івана Сірка, Костя Гордієнка; полковника Семена Палія; Феофана Прокоповича;

- **називати** хронологічні межі періоду Руїни, дати Гадяцької угоди, Андрусівського договору, Бахчисарайського договору, «Вічного миру», повстання під проводом С. Палія; зруйнування Батурина і Чортомлицької Січі, Полтавської битви; ухвалення Конституції Пилипа Орлика;
- **пояснює, застосовує терміни і поняття:** «Руїна», «протекторат», «Малоросійська колегія», «козацьке бароко», «Чигиринські походи».

Варіант А

Мета уроку: повторити й узагальнити матеріал, виявити рівень знань з теми ; «Українські землі наприкінці 50 - х рр. XVII - на початку XVIII ст.»;

розвивати в учнів уміння аналізувати й систематизувати матеріал, робити висновки, використовуючи нові терміни , поняття; давати характеристику історичним діячам; удосконалювати навички та уміння роботи з історичними джерелами; спираючись на приклади боротьби українського народу та діяльності українських гетьманів за незалежність України, виховувати в учнів почуття патріотизму.

Тип уроку : урок узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок

Форми і методи роботи на уроці: мозковий штурм, метод « Прес», історична вікторина,

Хід уроку

I Організаційний момент

Учитель знайомить учнів з формою та умовами проведення уроку узагальнення.

II Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і мети уроку.

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1. Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, просторової , аксіологічної, інформаційної компетентностей

1. Завдання для учнів

1. Складіть перелік подій з історії України 60 - 80 - х рр. XVII ст., які ви вважаєте найважливішими. Обґрунтуйте свій вибір, використавши метод

« Прес».

2. Які угоди Гетьманщини, укладені з іноземними державами, були вигідними, а які небезпечними для українських земель?

2. Робота з історичною картою:

- Прослідкуйте, як змінювалася територія Гетьманщини через події 60 – 80 – х рр. XVII ст. Які обставини вплинули на таку часту зміну територіальних меж Гетьманщини?
- Порівняйте територію Гетьманщини за Б. Хмельницького та після завершення Руїни.
- Укажіть територію, охоплену повстанням С. Палія.

Завдання 3. «Портретна галерея». Учні за бажанням висловлюють свої судження щодо діяльності українських гетьманів кінця XVII – першої половини XVIII ст. Івана Самойловича, Івана Мазепи, Пилипа Орлика, Івана Скоропадського, Павла Полуботка, Данила Апостола. Їх портрети по можливості вчитель розміщує на дошці чи екрані.

Учні характеризують діячів за планом – пам'яткою:

- якими особистими якостями володів? Чи відповідали вони: його політиці, інтересам верств, які він представляв?
- Зовнішні політичні орієнтири гетьмана.
- Якими були результати його діяльності?
- Значення діяльності для України.

Завдання 4. Історична вікторина. Заповніть пропуски:

1. Повстання проти польського панування на Правобережжі 1702 - 1704 року ____ («паліївщина»)
2. Договірні статті підписані І. Мазепою з московським царем ____ (Коломацькі)
3. Шведський король, з яким уклав договір І. Мазепа. (Карл XII)
4. Вирішальна битва Північної війни відбулася під ____ (Полтавою)
5. Кошовий отаман, який підтримав Мазепу. (Кость Гордієнко)
6. « __ до малоросійського народу», виданий Петром I у зв'язку зі «зрадою» Мазепи. (Маніфест)
7. « ____ прав і свобод Війська Запорозького». (Пакти і Конституція)
8. Гетьман, обраний після І. Мазепи на старшинській раді в Глухові ____

(*І.Скоропадський*)

9. Майстер графіки ____ (*І.Щирський*)

10. Автор козацького літопису _____ (*С.Величко*)

11. Старшинська рада — це, за Конституцією П. Орлика козацький ____
(*парламент*)

12. Під його керівництвом за наказом Петра I російські війська зруйнували у
1708 р. Батурин ____ (*Меншиков*)

IV Підсумок уроку

V Домашнє завдання:

Учням на вибір пропонується:

1. Скласти розгорнутий план за темою : « Найважливіші досягнення культури України кінця XVII - першої половини XVIII ст.»
2. Підготувати міні-презентацію на тему:« Музичне мистецтво та живопис кінця XVII - першої половини XVIIIст.».
3. Чому повстання 1702-1704 рр. називали « другою Хмельниччиною»?

Варіант Б

Варіант Б - 1

III. Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1.Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, просторової , аксіологічної компетентностей

ТЕСТИ

1. Із якою державою гетьман І. Виговський уклав Гадяцький договір?
а) Річ Посполита ; б) Московське царство;
в) Кримське ханство; г) Шведське королівство.
2. Вищим органом влади в Українській козацькій державі була:
а) Генеральна (військова) рада;

б) Генеральна військова канцелярія;

в) кошова рада;

г) старшинська рада.

3. Позначте назву періоду 60 – 80 -х рр. XVII ст. в історії Української держави:

а) Відродження;   б) доба героїчних походів;

в) Руїна;   г) «золота доба».

4. Установіть хронологічну послідовність перебування при владі гетьманів Української держави:

а) П. Дорошенко ;   б) Ю. Хмельницький;

в) І. Виговський;   г) П. Тетеря.

5. Уся територія Лівобережної України була поділена на:

а) 6 полків;   б) 8 полків;   в) 10 полків;   г) 11 полків.

6. Позначте прізвище кошового отамана, учасника національно – визвольної війни, який на чолі запорожців розгромив турків і татар у 55 битвах. І з його ім'ям пов'язують широковідомий лист запорожців турецькому султану:

а) І. Богун ;   б) І. Сірко;   в) І. Виговський ;   г) П. Калнишевський.

7. Яка подія перекреслила плани І. Мазепи на визволення Гетьманщини з – під влади російського царя?

а) знищення московськими військами Батурина;

б) повстання під проводом С. Палія;

в) Переяславська рада;

г) Полтавська битва.

8. Позначте рік обрання І. Мазепи гетьманом:

а) 1685р. ; б) 1687р. ; в) 1688р; г) 1689р.

9. Найбільше споруд у стилі козацького бароко в Україні було збудовано в період правління гетьмана:

- а) К. Розумовського;   б) І. Мазепи;
в) Самойловича;   г) І. Скоропадського.

10. Установіть послідовність історичних подій:

- а) укладання Гадяцької угоди;
б) Чигиринські походи турецько - татарського війська;
в) укладання Бахчисарайського мирного договору;
г) проголошення П. Дорошенка гетьманом усієї козацької України.

11. Позначте прізвище кошового отамана Запорозької Січі, який підтримав

І. Мазепу і перейшов на бік шведського короля:

- а) П. Калнишевський;   б) Д. Вишневецький;
в) І. Сірко;   г) К. Гордієнко.

12. Про кого О. Субтельний писав: «Він не припиняв бомбардувати

французьких, польських, шведських і турецьких політичних діячів маніфестами (зверненнями) про недолю України та разом з сином Григорієм планувати кроки, спрямовані на звільнення від чизни від «московського ярма»

- а) П. Полуботок; б) І. Мазепа; в) П. Орлик; г) Б. Хмельницький

Відповіді: 1 - а ; 2 - а ; 3 - в ; 4 - в, б, г, а ; 5 - в ; 6 - б ;

7 - г ; 8 - б ; 9 - б ; 10 - г, а, б, в ; 11 - ; 12 - в ;

Завдання 2.

Встановити, з якими подіями (фактами) в історії України кінця XVII — в першій половині XVIII ст. пов'язані вказані в переліку карток географічні назви.

Картка № 1

- Річка Підпільна
- Київ
- Полтава
- Глухів

Картка № 2

- Річка Чортомлик
- Бендери
- Решетилівка
- Річка Коломак

Картка № 3

- Річка Прут
- Батурин
- Петербург.
- Чернігів.

Підсумок уроку

Варіант Б - 2

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1. Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, просторової, аксіологічної компетентностей.

ТЕСТИ

1. Позначте ім'я історичного діяча, який першим з українських гетьманів здійснив поїздку до Москви, де був укладений Московський договір 1665р.:
а) І. Мазепа; б) П. Полуботок;
в) І. Брюховецький; г) І. Скоропадський.
2. Територіальний поділ козацької України на Лівобережну і Правобережну був політично закріплений виникненням двох окремих гетьманатів у:
а) 1662р.; б) 1663р.; в) 1664р.; г) 1665р.
3. Під чиєю владою перебувала Запорозька Січ у 1667 – 1686рр?
а) Речі Посполитої;
б) Московської держави;
в) Османської імперії;
г) Московської держави та Речі Посполитої.
4. Позначте ім'я шведського короля, із яким у 1706р. І. Мазепа почав вести таємні справи:
а) Карл IX; б) Карл XII; в) Ян III Собеський; г) Ян Казимир.
5. Вкажіть рік початку Північної війни:
а) 1690; б) 1691р.; в) 1699р.; г) 1700р.
6. Позначте назву країни, яка зазнала поразки в Полтавській битві:
а) Швеція; б) Польща; в) Московія; г) Туреччина.
7. Установіть хронологічну послідовність подій:

- а) Зруйнування Чортомлицької Січі; б) Конституція П. Орлика;
в) Полтавська битва; г) Смерть І. Мазепи.

8. Познач терікукладання Конституції П. Орлика:

- а) 1700р.; б) 1705р.; в) 1710р.; г) 1715р.

9. Автором козацьких літописів був:

- а) С. Величко; б) Г. Сковорода; в) Л. Баранович; г) Ю. Шиманович.

10. Найбільше церков на території України було збудовано та реставровано в період правління:

- а) І. Виговського; б) І. Мазепи; в) І. Самойловича; г) І. Скоропадського.

11. Позначте назву міста, яке за наказом Петра І було призначене гетьманською резиденцією:

- а) Київ; б) Глухів; в) Переяслав; г) Батурин.

12. Яку назву в історії України отримав період про який В. Антонович писав «Період в історії козащини, що настав після смерті Хмельницького, справді можна назвати ... , як і протягом того часу, так і з огляду на наслідки для краю»

- а) «Руїна»; б) «Срібне століття»; в) «вічний мир»; г) «Героїчна доба»

Відповіді: 1 - в; 2 - б; 3 - г; 4 - б; 5 - г; 6 - а;

7 - б, в, г, а; 8 - в; 9 - а; 10 - б; 11 - б; 12 - а;

Дидактична гра «Історичні перегони»

Учні називають та пояснюють основні терміни з даної теми:

Громадянська війна - форма політичної боротьби, що являє собою збройну сутичку між класами, соціальними групами, націями задля досягнення повноти державної влади.

Руїна - термін, яким позначають процес занепаду й спустошення України під час громадянської війни, гострої боротьби старшини за владу й постійної

агресії сусідніх держав.

Сердюки - наймане піхотне військо, яке набирав гетьман, становило його особисту гвардію. Військо складалося переважно з козаків, частково з волохів, сербів, поляків. Сердюцькі полки були ліквідовані в 1726р.

Протекторат - форма залежності однієї держави від іншої, більш сильної.

Займанщина - елемент звичаєвого права, який дозволяв на підставі першого «займу» володіти землею.

Конфедерація - союз окремих суверенних держав, об'єднаних спільними керівними органами, створений для певних цілей, переважно зовнішньополітичних і воєнних.

Політична еміграція - це вимушена зміна місця проживання або переселення зі своєї батьківщини в інші країни через політичні причини.

Підсумок уроку

ТЕМА 5. Українські землі у 20 - 90 -х рр. XVIII ст.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Учні повинні вміти

- **показувати на карті** територію Лівобережної Гетьманщини і Нової Січі, Слобідської України; територіальні зміни, що відбулися унаслідок російсько - турецьких воєн, поділів Речі Посполитої, ліквідації Кримського ханства;
- **характеризувати** основні напрями політики Російської і Австрійської імперій щодо українських земель; адміністративно - територіальний устрій, господарське та повсякденне життя запорозьких земель; внесок Києво - Могилянської академії в розвиток освіти і науки; історико - культурні пам'ятки доби;
- **визначати** причини і наслідки скасування гетьманства, ліквідації Запорозької Січі; поділів Речі Посполитої; приєднання земель Правобережжя, Поділля, Волині та Кримського ханства до Росії; особливості розвитку культури козацької доби; причини розгортання гайдамацького та опришківського руху на Правобережжі; наслідки реформ Марії Терезії та Йосипа II для українських земель;
- **висловлювати судження** щодо діяльності гетьманів Івана Скоропадського, Павла Полуботка, Данила Апостола, кошового отамана Петра Калнишевського; Олекси Довбуша, Максима Залізняка, Івана Гонти; Григорія Сковороди;
- **називати дати** остаточної ліквідації гетьманства і Запорозької Січі, Кримського ханства, поділів Речі Посполитої, закріпачення селян

Лівобережної та Слобідської України; Коліївщини;

- **пояснює, застосовує терміни і поняття:** «гайдамаки», «опришки», «паланка», «Коліївщина», «козацькі літописи», «кріпацтво», «реформи».

Варіант А

Мета уроку: повторити й узагальнити матеріал, виявити рівень знань учнів теми «Українські землі у 20 - 90 -х рр. XVIII ст.»; розвивати в учнів уміння аналізувати й систематизувати матеріал, критично мислити, робити висновки, удосконалюючи навички та уміння роботи з історичними джерелами; виховувати в учнів почуття патріотизму та гордості за героїчне історичне минуле українського народу.

Тип уроку : урок узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок

Форми і методи роботи на уроці: мозковий штурм, метод « Прес», історична вікторина.

Хід уроку

I Організаційний момент

Учитель знайомить учнів з формою та умовами проведення уроку узагальнення.

II Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і мети уроку.

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1. Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, просторової , аксіологічної компетентностей.

Завдання 1

1. Складіть перелік подій з історії України 20 - 90 - х рр. XVIII ст., які ви вважаєте найважливішими. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Якими були наслідки (негативні і позитивні) трьох поділів Польщі для України?

Завдання 2. Конкурс - гра «Кращий знавець карти»

1. Показати на карті українські землі, які відійшли Росії та Австрії в результаті трьох поділів Польщі.
2. Показати на карті міста, які виникли в результаті заселення Півдня України. Як вони називаються сьогодні?
3. Показати на карті українські землі, які відійшли Росії в другій половині

XVIII ст. в результаті російсько-турецьких війн.

Завдання 3. «Упізнай і назви подію»

1. На початку 1768р. католики, православні і протестанти були зрівняні у політичних правах. Польська шляхта і духовенство об'єдналися для протидії поступкам некатоликам і почали похід на Правобережжя. Розпочалося повстання наприкінці травня. Повстанці визволили від поляків багато міст і сіл, їхні лави невпинно зростали за рахунок покозачення селян і міщан. 10 червня повстанці оволоділи добре укріпленою фортецею – Уманню. *(Коліївщина)*

2. Мета цього руху формувалася поступово. Спочатку виступи були направлені проти соціальної кривди, пізніше - проти панування одного народу над іншим. Повстання очолив начальник надвірних козаків сотник князя Любомирського. Повстання було придушене, багато повстанців потрапили у полон.

(Повстання Верлана)

3. У горах селяни й міщани створювали невеликі загони, потім спускалися з гір і нападали на маєтки шляхти, орендарів, корчмарів, лихварів. Захоплене майно, як правило, роздавали бідним. Партизанська тактика повстанців давала змогу вести тривалу успішну боротьбу. Після трагічної загибелі ватажка рух пішов на спадок, але придушити його не могли. Лише після приєднання Галичини до Австрійської імперії рух став згасати. *(Опришківський рух)*

4. За наказом Текелія було вивезено боєприпаси, артилерію, скарб, клейноди і прапори, архів. Усі будівлі, крім укріплень, зруйнували. З 25 травня по 8 червня 1775 року російська армія окупувала всі запорозькі землі. *(Ліквідація Запорозької Січі)*

Завдання 4. Для перевірки засвоєння учнями основних понять і термінів пропонується гра « Історичні перегони » Учні називають та пояснюють основні терміни з даної теми, наприклад:

1. *Гайдамаки* – (від турец. Гайда – гнати, переслідувати, турбувати) – учасники національно – визвольної боротьби українського народу проти польського гноблення у XVIII ст. у Правобережній Україні. До гайдамацьких загонів входили козаки, селяни, міщани.

2. *Опришки* – учасники національно – визвольної боротьби в Галичині, на Буковині, Закарпатті проти української, молдавської, польської, угорської та австрійської шляхти у XVI – першій половині XIX ст. В 30 – 40 – і роки XVIII ст., опришківські загони очолював Олекса Довбуш.

3. *Вольності Війська Запорозького* – назва території останньої Запорозької Січі (Нової, або Підпільненської) на південь від річок Тясмин та Орель. Цілком або частково охоплювала сучасні Дніпропетровську, Запорозьку, Луганську,

Херсонську, Миколаївську, Кіровоградську, Донецьку області. Територія ділилася на вісім паланок. Адміністративний і військовий центр – Січ.

4. *Підпільненська (Нова) Січ* - остання із Запорозьких Січей, що існувала на українських землях у 1734 - 1775 рр. Знищена у 1775 р. за наказом Катерини II.

5. *Задунайська Січ* - Січ, заснована козаками в дельті Дунаю (турецькі володіння) після ліквідації Запорозької Січі у 1775р. Проіснувала до 1828р., коли частина задунайців перейшла на бік російської армії.

6. *Коліївщина* (назва походить, імовірно, від слів кіл, колоти, колій) - велике національно - визвольне повстання проти польського гноблення у Правобережній Україні 1768р, стала найвищим етапом гайдамацького руху. Закінчилася поразкою повстанців.

IV Підсумок уроку

Учитель виставляє та коментує оцінки учнів. Ті учні, які бажають покращити свої результати отримують додаткові завдання та запитання.

V Домашнє завдання:

1. Скласти кросворд , використовуючи терміни: « мазепинці», « гайдамаки», « паланка», «Руїна», « займанщина».
2. Підготуйте презентацію «Найважливіші досягнення культури України в 20 - 90- х роках XVIII ст.» і проведіть віртуальну екскурсію для свої однокласників.

Варіант Б

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1. Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, просторової , аксіологічної компетентностей.

Варіант Б - 1

ТЕСТИ

1. Національно - визвольний рух на Правобережній Україні, що виник на початку XVIII ст. на Волині та Західному Поділлі, а з другої чверті XVIII

- століття розгорнувся на Київщині та Брацлавщині, називався:
а) Гайдамацьким; б) Козаччина ; в) Опришків; г) Коліївщина.
2. Хто став гетьманом після переходу І Мазепи на бік шведського короля?
а) Д. Апостол б) І. Скоропадський в) І. Самойлович г) П. Орлик
3. Позначте роки діяльності Другої Малоросійської колегії.
а) 1711 – 1718 рр.; б) 1724 – 1729 рр.;
в) 1746 – 1751 рр.; г) 1764 – 1786 рр.
4. Скільки поділів Речі Посполитої відбулося у XVIII ст.?
а) один б) два
в) три г) чотири
5. Народних борців проти національного, феодального та релігійного гніту в Галичині, Закарпатті та Буковині називали:
а) єзуїтами; б) братчиками;
в) опришками; г) гайдамаками
6. Останнім кошовим отаманом Запорозької Січі був:
а) П. Калнишевський; б) І. Сірко;
в) П. Тетеря; г) С. Палій
7. В якому році була зруйнована Запорозька Січ?
а) 1745р. б) 1755р. в) 1765р. г) 1775р.
8. Повстання під назвою «Коліївщина» очолив:
а) І. Богун; б) М. Залізняк;
в) І. Гонта; г) С. Палій
9. Установіть хронологічну послідовність подій:
а) Зруйнування Запорозької Січі ;
б) Остаточна ліквідація гетьманства ;
в) Другий поділ Речі Посполитої ;
г) Ліквідація Кримського ханства
10. Стель у мистецтві кінця XVI – середини XVIII ст., характерними ознаками якого були: динамічність композицій, декоративність дістав назву:
а) класицизм; б) бароко;
в) готика; г) романтизм
11. У якій галузі культури працювали Д. Бортнянський , А. Ведель, М. Березовський?
а) література; б) театр; в) музика; г) живопис
12. Про кого йдеться « Український національний герой, один із керівників

Коліївщини. З 13 років перебував на Запорозькій Січі. Зібрав гайдамацький загін під Чигирином і боровся проти поляків. Був схоплений і висланий у Нерчинськ, де й помер. Є дані, що він брав участь у Селянській війні під проводом О. Пугачова в Росії.»

а) І. Гонта; б) М. Залізняк; в) С. Палій; г) С. Наливайко
Відповіді: 1 - а; 2 - б; 3 - г; 4 - в; 5 - в; 6 - а;
7 - г; 8 - б; 9 - б, а, в, г; 10 - б; 11 - в; 12 - б

Завдання 2. Заповніть пропуски у таблиці «Поділи Речі Посполитої»

Рік	Українська територія	До якої країни відійшла
1772р.	Галичина	
1774р.		Австрія
	Київщина, Брацлавщина, Східна Волинь, Поділля	Росія
1795р.	Західна Волинь	

Завдання 3.

Дидактична гра «Хто швидше?»

Учитель називає прізвища діячів української культури другої половини XVIII ст. Учні повинні дати швидку відповідь, в якій галузі культури проявила себе та чи інша видатна особа. За кожну правильну відповідь нараховується один бал.

Г. Сковорода, Д. Бортнянський, І. Неκραшевич, Г. Полетика, М. Березовський, І. Григорович-Барський, І. Мартос, А. Ведель, Я. Погрібняк, С. Ковнір, І. Бачинський, В. Трутовський, С. Дівович, І. Фальковський, М. Бантиш-Каменський, І. Некрашевич, Г. Кониський, Ф. Софонович, В. Ясинський, М. Тереховський, Д. Самойлович, І. Некрашевич.

Варіант Б - 2

Тип уроку : урок узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок

Форми і методи роботи на уроці: тести, мозковий штурм, завдання на визначення істинності чи хибності твердження.

III Узагальнення та перевірка знань, умінь і навичок учнів.

3.1. Узагальнення та перевірка сформованості мовленнєвої, хронологічної, просторової, аксіологічної компетентностей

ТЕСТИ

1. Позначте назву документа, прийнятого в 1728 р., який визначав статус України в складі Росії.
  - а) Глухівські статті
  - б) «Ординація Війська Запорозького»
  - в) «Рішительні пункти»
  - г) Коломацькі чолобитні
2. Позначте назву міста - столиці Гетьманщини, - зруйнованого за наказом московського царя.
  - а) Переяслав;
  - б) Чигирин;
  - в) Батурин;
  - г) Глухів
3. Другою Малоросійською колегією керував:
  - а) М. Березовський;
  - б) К. Розумовський;
  - в) А. Розумовський;
  - г) П. Рум'янцев
4. Маніфест про ліквідацію Запорозької Січі був виданий:
  - а) Катериною II;
  - б) Петром I;
  - в) К. Розумовським;
  - г) Г. Потьомкіним
5. Останньою Запорозькою Січчю була:
  - а) Олешківська Січ ;
  - б) Чортомлицька Січ;
  - в) Нова Січ;
  - г) Кам'янська Січ
6. Січ, заснована козаками в турецьких володіннях (сучасна Одеська область) існувала в 1775 - 1828 рр. мала назву:
  - а) Задунайська Січ;
  - б) Томаківська Січ;;
  - в) Микитинська Січ
  - г) Базавлуцька Січ
7. Установіть хронологічну послідовність подій
  - а) Гайдамацьке повстання на Правобережній Україні
  - б) Повстання на Правобережжі на чолі з Верланом
  - в) Рух опришків на чолі з О. Довбушом
  - г) Коліївщина

8. Чорноморське козацьке військо було організоване в :
а) 1758р. б) 1768р. в) 1778р. г) 1788р.
9. Перше місце за кількістю видань в Україні займала:
а) Львівська друкарня;
б) Пересувна друкарня;
в) Друкарня Києво - Печерського монастиря;
г) Чернігівська друкарня.
10. Кому належить вислів : «Не розум від книжок, а книжки від розуму»
а) С. Довговичу б) І. Некрашевичу
в) Г. Сковороді г) М. Козачинському
11. У якому архітектурному стилі споруджені Андріївська в Києві та собор Св. Юра у Львові?
а) класицизму б) рококо
в) бароко г) готичному
12. Про кого йдеться : «Народний майстер дерев'яної архітектури, спорудив найбільшу дерев'яну споруду XVIII ст. (висота близько 65 м) Троїцькій собор у Самарі (тепер Новомосковськ) »
а) С. Ковнір б) І. Григорович - Барський
в) Б. Меретін г) Я. Погребняк

Відповіді: 1 - в; 2 - б; 3 - г; 4 - а; 5 - в; 6 - а ;

7 - б, а, в, г ; 8 - г; 9 - в; 10 - в; 11 - б; 12 - г

Методом мозкового штурму спрогнозуйте чи могли опришки, гайдамаки стати лідерами національно-визвольного руху за відродження Української держави?

Завдання на визначення істинності чи хибності твердження.

1. Останній кошовий отаман Запорозької Січі К.Розумовський.
2. Максим Березовський - майстер портретного живопису.
3. Слобідських козаків очолював кошовий отаман.
4. Кримське ханство ліквідовано в 1775 році.
5. Центром православного руху в 1768 році було урочище Умань.

ВИКОРИСТАНІДЖЕРЕЛА

1. Власов В.С. Історія України: Підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / за ред. Ю.А. Мицика. - К.: «Генеза», 2004.
2. Горохівський П. Історія України. 8 клас. Розробки уроків. - Тернопіль:

- Підручники і посібники, 2000.
3. Довідник з історії України (А-Я): посібн. для серед. загальноосв. навч. закл./За заг.ред. І. Підкови, Р. Шуста – К.: «Генеза», 2001;
  4. Кожем'яка О.Л. Інтелектуальні ігри на уроках історії. – Х.: Видавнича група «Основа», 2005.
  5. Курилів В. Методика викладання історії. – Львів: Світ, 2003.
  6. Мироненко А.І., Мокрогуз О.П. Історія України. 8 клас. – Х.: Вид. група «Основа», 2010.
  7. Мисан В. О. Сучасний урок історії: навчально-методичний посібник / Віктор Мисан. – К. : Шк. світ, 2010.
  8. Мокрогуз О.П. Усі уроки до курсу «Історія України» 8 клас.- Х.: Видавнича група «Основа», 2008.
  9. Навчальна програма з історії для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів / наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 06. 06. 2012 р. № 664 [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: www.mon.gov.ua.
  10. Підлипна В. С. Українські землі у XVI ст. Історії України. 8 клас // Історія та правознавство. — 2013. — № 19/21. — С. 69–79.
  11. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005.
  12. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К., 2003.
  13. Путівник юного історика: постаті, події, поняття. / Упорядник Котенко Л.В. – Житомир: Видавництво «Волинь». – 2012.
  14. Слабошпицький М. З голосу нашої Клію. – К.:Довіра, 1993.- с. 92
  15. Струкевич О. К., Гужва Н. С., Галєгова О. В. Історія України: Книжка для вчителя: календарне планування та розробки уроків. 8 клас. - К.: Грамота, 2008.
  16. Сичова В. О., Скобеєва І. М. Історія України: Уроки. 8 клас – К.: «Видавничий дім «Перше вересня», 2016.
  17. Струкевич О. К., Романюк І.М., Пірус Т.П. Історія України: Підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Грамота, 2008.

Комунальна установа « Міський методичний кабінет »
Комунальний заклад «Навчально - виховний комплекс:
загальноосвітня школа І - ІІІ ступенів - гімназія № 30
ім. Тараса Шевченка Вінницької міської ради»

Уроки узагальнення. Історія України 8 клас.

Скакун Валентина Дмитрівна

учитель

історії

спеціаліст вищої кваліфікаційної

категорії

старший вчитель

Вінниця

Департамент освіти Вінницької міської ради

Комунальна установа « Міський методичний кабінет »

Комунальний заклад «Навчально - виховний комплекс:

загальноосвітня школа І - ІІІ ступенів - гімназія № 30

ім. Тараса Шевченка Вінницької міської ради»

Уроки узагальнення. Історія України 8 клас.

Скакун Валентина Дмитрівна

учитель

історії

спеціаліст вищої кваліфікаційної

категорії

старший вчитель

Вінниця